

Г. І. Груба,
д. держ. упр., Голова правління ВАТ "Крименерго"

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОГРАМ ДЕМОНОПОЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Обґрунтовано основні завдання заходів регіональної програми демонополізації. Визначено дії проведення практик реалізації регіональних програм демонополізації економіки та розвитку конкуренції. Проаналізовано методику і логіку цільової комплексної програми для використання регіональними органами управління обласного рівня.

The basic tasks of measures of the regional program of demonopolization are grounded. Actions of conducting are certain practical worker of realization of the regional programs of demonopolization of economy and development of competition. A method and logic of the having a special purpose complex program is analysed, for to be used by the regional organs of management of regional level.

Ключові слова: демонополізація, загальнодержавна політика, комплексна програма, розвиток конкуренції.

ВСТУП

Сучасний розвиток України є відображенням ступеня рівня ефективності втілення загальнодержавної економічної політики підтримки та розвитку конкуренції, яка безпосередньо впливає на формування у ньому відповідного соціально-економічного середовища. Незважаючи на формування ринкових відносин, децентралізацію управління, певні кроки на шляху переходу від адміністративно-командних методів управління до організаційно-правових та економічних з використанням різних інструментів антимонопольного регулювання у регіоні, економічне середовище не можна вважати висококонкурентним.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

В Україні є певний досвід антимонопольного контролю за концентрацією господарських структур в національній економіці. Опублікований цілий ряд наукових робіт, які присвячені проблемам формування ефективного конкурентного середовища, обмеженню моно-

полізму та удосконалення антимонопольного законодавства. Серед авторів публікацій можна виділити: Амітана В.Н., Долішнього М.І., Василенка В.М., Заваду О.Л., Знаменського Г.Л., Козоріз М.О., Кузьміна Р.І., Мамутова В.К., Орлову Н.О., Рутченка О.Ю., Саніахметову Н.О., Семенову Л.Н. та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

- обґрунтувати основні завдання заходів регіональної програми демонополізації;
- визначити дії проведення практик реалізації регіональних програм демонополізації економіки та розвитку конкуренції;
- проаналізувати методику і логіку цільової комплексної програми для використання регіональними органами управління обласного рівня.

РЕЗУЛЬТАТИ

Позитивні, на початкових етапах, зміни в економіці регіону, кількісний "пік" у створенні суб'єктів підприємництва у кінцевому результаті не сприяли досягненню

очікуваного результату [4, с. 36]. Усе це свідчить про те, що практична реалізація поточних програм з демонополізації товарних ринків не здійснювалася паралельно із аналізом та оцінкою отриманих результатів реформування, внесенням необхідних коректив у реалізацію заходів в залежності від конкретних умов, що створювалися на внутрішньому та зовнішньому ринках. Тому можна констатувати, що бажаних результатів розвитку малого та середнього бізнесу регіональною програмою демонополізації економіки та розвитку конкуренції не досягнуто.

Регіональна програма демонополізації повинна була врахувати постійну динаміку економічного розвитку. Основні її завдання та пріоритетні напрями потребують удосконалення розробки та практичної її реалізації відповідно до потреб розвитку суспільства.

Основними завданнями заходів регіональної програми є: зниження рівня монополізації та розвиток конкуренції на товарних ринках; захист інтересів підприємців та споживачів від монопольної діяльності, її попередження та обмеження; створення необхідної маси горизонтальних ринкових зв'язків між господарськими суб'єктами для забезпечення саморегульованих механізмів розвитку економіки; зменшення залежності господарюючих суб'єктів від державних управлінських структур.

Створення удосконаленої комплексної програми демонополізації товарних ринків повинно базуватися на концептуальних положеннях проекту Закону України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України" і положенні проекту Концепції державної регіональної економічної політики та містити рекомендації щодо створення і розробки окремих блоків програми та пропозиції щодо механізму її реалізації [3, с. 12; 7, с. 4].

Програму пропонуємо формувати за принципово новою структурою — із таких взаємозв'язаних блоків: аналітико-прогнозного; цільового, конструктивного, ресурсного та організаційного, що дозволить провести раціональний розподіл основних завдань, які передбачається виконати в рамках регіональної програми, проаналізувати досягнуті результати та співставити їх із очікуваними, оцінити ресурси, необхідні для досягнення ефекту від антимонопольного регулювання товарних ринків, із наявними. Це забезпечить комплексність та різносторонність підходів до регіональної програми, чого не було у раніше створених та нині діючих програмах.

Технологічну схему розробки регіональної програми демонополізації товарних ринків пропонується представити у такій послідовності:

1) аналіз досягнутого стану монополізації економіки регіону на початок прогнозного періоду, виявлення внаслідок цього виникнення найгостріших проблем і диспропорцій у господарському комплексі;

2) обґрунтування цілей, завдань і пріоритетів у антимонопольному регулюванні на прогнозований період, визначення засобів розв'язання виявлених проблем, розробка відповідних заходів і визначення кількісних характеристик демонополізації товарних

ринків регіону з урахуванням формування ринкових відносин;

3) узгодження основних завдань і параметрів проекту програми із комплексною програмою соціально-економічного розвитку регіону, станом соціальної, демографічної та екологічної ситуації [5, с. 84].

Аналітико-прогнозний блок повинен містити аналіз стану економіки регіону щодо ступеня монополізації товарних ринків на початок прогнозного періоду, основні цілі й завдання на майбутнє, відобразити прогнозовані заходи органів управління щодо активізації економічної діяльності на території регіону, структурних та інституціональних перетворень. У ньому доречним є наведення переліку проблем, що постають перед суб'єктами господарювання в процесі їх становлення і функціонування в сучасних економічних умовах.

Прогнозна частина аналітико-прогнозного блоку містить визначення кількісних параметрів показників, на які в своєму розвитку повинно орієнтуватися конкурентне середовище в прогнозованому періоді (визначення ступеня монополізації та концентрації на товарних ринках регіону) [6, с. 99].

Одним із методів визначення системи цілей є метод структуризації, який полягає в побудові "дерева цілей". Для успішної практичної реалізації у регіональній програмі демонополізації економіки та розвитку конкуренції необхідно провести ранжування цілей шляхом поділу їх на цілі першого і другого порядку, які відображають роль розвитку конкурентних відносин на товарних ринках для формування ринкової економіки, та цілі третього порядку, які є проявом ефекту (у даному випадку — вкладу) програми у зовнішнє середовище, що визначається зменшенням ступеня монополізації та рівня концентрації на ринках регіону і відповідно створенням на них дієвої конкуренції. Виходячи із завдання максимального задоволення економіко-соціальних потреб суспільства, для формування "дерева цілей" використовуємо метод структуризації.

Форма побудови "дерева цілей" регіональної програми демонополізації та розвитку конкуренції визначається логічною послідовністю дій при його формуванні, тобто це побудова ланцюжків та ув'язування їх у структуру на основі оцінок змістової несуперечності і повноти одних цілей щодо інших [2, с. 99].

Основними завданнями в рамках ресурсного блоку є ув'язка цільових завдань відображених у "дереві цілей", з ресурсним забезпеченням. Залежність рівня забезпеченості програми матеріальними ресурсами від наявності фінансових, та доцільність розгляду залучення трудових ресурсів в організаційному блоці програми зводять завдання даного блоку до визначення напрямків формування та використання фінансових та інформаційних ресурсів.

Підвищення дієвості удосконаленої регіональної програми демонополізації товарних ринків та практики її реалізації багато в чому залежить від якнайшвидшого створення необхідного правового поля щодо механізмів здійснення регіональної політики та удосконалення всієї

бюджетної системи.

Важливим елементом у забезпеченні своєчасної та раціональної реалізації завдань регіональної програми є створення дієвої та оптимальної структури управління з демонополізації економіки. При цьому у програмі потрібно детально опрацювати систему побудови такої організаційної структури управління, визначити оптимальний склад її підрозділів, виходячи передусім з необхідності ефективного управління соціально-економічним розвитком регіонів у нових умовах, уникнення дублювання функцій та виникнення у зв'язку із цим певних конфронтацій.

Резюмуючи викладене, можна дійти висновку, що:

— розроблені програми демонополізації економіки та підтримки конкуренції в областях регіону, хоча і були розроблені на певний період часу, не враховували ймовірності економічних змін за визначений період, що знижувало їх актуальність;

— більшість визначених програмами питань залишилися не виконаними або мали лише поверхневий підхід з боку антимонопольних органів;

— чинні програми мали обмежений характер — визначали лише основні завдання, не конкретизуючи методи їх здійснення;

— програми демонополізації були розроблені без технологічної схеми їх розробки та реалізації в умовах побудови ринкової економіки, в період, коли система вітчизняного програмування не мала законодавчо встановлених правових засад;

— підхід до регіональної програми демонополізації товарних ринків з позиції формування блоків та блок-схеми враховує усі недоліки практики розробки та дії відповідних програм у попередній період і підходить до вирішення проблеми монополізації економіки з позиції конкретизації основних цілей на майбутнє, визначення відповідальних органів управління за їх реалізацію;

— удосконалена регіональна програма міститиме розроблену систему заходів щодо вдосконалення конкурентного середовища на відповідних товарних ринках, та передбачатиме при цьому використання тих економічних важелів, які б дозволили досягнути максимального ефекту від проведення антимонопольної політики, створити такий економіко-правовий механізм, який би стимулював продуктивну приватну ініціативу, адже економічно вільний та юридично захищений товаровиробник-власник прагне до ефективної праці та об'єктивно зацікавлений у стабільності суспільства, в конструктивному вирішенні питань розвитку економіки.

Практику реалізації регіональних програм демонополізації економіки та розвитку конкуренції пропонується проводити за допомогою наступних дій:

— здійснення постійного моніторингу результатів виконання положень регіональних програм демонополізації економіки та розвитку конкуренції;

— координувати зусилля органів виконавчої влади щодо підвищення ефективності проведення процесу демонополізації на відповідних регіональних товарних ринках;

— використовувати відповідні економічні важелі (наприклад: податкові пільги для суб'єктів малого

підприємництва), які реально сприятимуть створенню конкуренції на монополізованих товарних ринках та підвищать дієвість відповідних регіональних програм.

Регіональну програму демонополізації економіки доцільно розробляти за якісно новою методикою — за допомогою виділення основних блоків: аналітико-прогнозного, цільового, конструктивного, ресурсного та організаційного. Блок підпрограм у складі регіональної програми пропонуємо розглядати як результат декомпозиції функцій системи і реструктуризації цілей через побудову "дерева цілей" та з використанням алгоритму формування програми. Такий підхід дозволить систематизувати одержані результати щодо монополізації ринків регіону, визначити пріоритетні напрями їх антимонопольного регулювання та спростити механізм реалізації програми демонополізації економіки.

ВИСНОВКИ

Таким чином, складання програм демонополізації товарних ринків та практика їх реалізації на основі нових методичних підходів дасть змогу встановити рівень комплексності розвитку регіону та наявність у ньому диспропорцій. Тому заходи щодо удосконалення розробки практики і реалізації таких програм сприятимуть своїм втіленням більш швидкому переходу до нових форм господарювання, до оздоровлення національної (регіональної) економіки та забезпечать при цьому багатокритеріальний підхід до оцінки розвитку та становлення ринкового конкурентного середовища. Запропонована методика і логіка цільової комплексної програми може використовуватися регіональними органами управління обласного рівня як основний важіль координаційно-цілеспрямованої роботи формування конкурентного середовища на відповідних товарних ринках.

Література:

1. Діловий Київ. Антимонопольна політика України. — К. — 2004. — С. 178—181.
2. Мельник А.Ф. Державне регулювання економіки перехідного періоду: світовий досвід і проблеми України. — Тернопіль.: Збруч, 1995. — С. 199.
3. Михасюк І., Мельник А., Крупка М., З.Залога Державне регулювання економіки. — Львів: Українська технологія: 1999.
4. Мних М. Монополізація економіки України і можливості проведення антимонопольної політики // Економіка України. — 2003. — № 3. — С. 35—41.
5. Нижник Н., Плотников Л., Биков Л. Деякі проблеми регіонального управління // Економіка України. — 2004. — № 9. — С. 84.
6. Никитин С., Глазова Е., Степанов П. Государство и проблема монополии // Мировая экономика и международные отношения. — 2004. — № 7. — С. 91—103.
7. Чистилін Я. Конкурентоспроможність національного господарства України за умов перехідної економіки // Фінансова Україна. — 2007. — 15 квітня. — С. 4.

Стаття надійшла до редакції 04.05.2011 р.